

MEHMET UÇUM**10 soruda 16 Nisan referandum**

1) 16 Nisan'da halk oylamasına sunulan değişiklik sizce yeteri kadar tartışıldı mı? Türkiye yönetim sistemi değişikliğine hazır mı?

Ülkemiz 1982 Anayasası yürürlüğe girdikten çok kısa süre sonra yeni ve sivil bir anayasa ihtiyacını tartışmaya başladı. Belki de dünyanın hiçbir ülkesinde bizdeki kadar anayasa tartışması yapılmadı. Aslında anayasa üzerinden yapılan tartışmanın özü devlet-toplum ilişkisidir.

Bu ilişkide bürokratik kurumsal egemenlik ile milli egemenlik arasındaki savaş belirleyici oldu. Özellikle darbeci gelenek başladıktan sonra yani son elli yedi yılda toplum karşıtı yapılanan, kapalı ve kadrocu hareketlerin işgaline müsait devlet aygıtı ile halk arasında ortaya çıkan çelişkilerin çözümü temel sorunumuzdu. Bunun için anayasal sistem değişikliği tek meşru yol olarak tartışmanın odağını oluşturdu. 1960, 1971, 1980, 1997 ve 2007'deki darbeler ve muhtıralarla halk karşıtı sistemi koruma çabaları sistemdeki yozlaşma ve çürümeyi artırdı. Gericici faşist FETÖ çetesi'nin kırk beş yıllık kadrocu örgütlenmesi bu antidemokratik devlet yapısındaki yozlaşmanın adeta zirvesi oldu.

15 Temmuz'a gelinceye kadarki süreçte devlet içinde bir "milli demokratik merkez" oluştu. Bu oluşumun liderliğini Cumhurbaşkanı Erdoğan yaptı.

Antidemokratik devlet yapısıyla demokratik merkez arasındaki çelişki giderek keskinleşti. Bu çelişki devlet ve toplum arasındaki temel çelişkinin devlet içinde yeniden üretilmesinden başka bir şey değildi. Halk demokratik merkez yoluyla devletin içine girerek antidemokratik devlet aygıtlarıyla yani faşist iç iktidarlarla çatışmaya başladı. Bu çatışmada faşist iç iktidarlar özellikle 2010 anayasa değişikliğinde Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararıyla kendilerine açılan alanı işgal ederek demokratik merkeze karşı açık saldırılara başladı. Bu saldırılarda en son aşama 15 Temmuz gericici ve faşist devirme ve işgal girişimidir. Halkımız buna karşı ülke lideriyle yani Cumhurbaşkanı Erdoğan'la bütünleşerek müthiş bir reaksiyon gösterdi. Bu reaksiyon 21. yüzyılın "milli demokratik halk devrimi" olarak tarihe geçti. Ayrıca bu devrim dünya tarihinin gördüğü en barışçı ve en geniş katılımlı bir halk devrimi oldu. Türkiye bu devrimle ikinci kurtuluş savaşını kazandı. Ve ikinci kuruluşa geçti. Yani otuz yıldır tartıştığımız ve bir milli devrimle koşulları olgunlaşan bir değişiklik söz konusudur.

2) Anayasa değişikliğinin Türk demokrasisi için anlamı ne?

15-16 Temmuz devrimi antidemokratik iç iktidarları parçaladı. Gericici faşist çetenin devlet içinden tasfiye sürecini başlattı. Fakat ikinci aşama olan inşa sürecinin de başlaması gerekiyor. 15 Temmuz'dan sonra halkın yanında ancak halk düşmanı faşist çeteler ve terör örgütlerine karşı ilan edilen OHAL sürecinde

devletin yeniden inşası için bazı adımlar atıldı. Bu adımlar son 15 yılda yapılanlar gibi sistem içi revizyonların ötesine geçemedi. Oysa yeniden inşa ancak reformla olur. Yani sistem reformu yapmak gerekir.

15-16 Temmuz devriminin olgunlaştırdığı koşullarda halk tarafından siyasetin önüne konan görev bu reformu yapma görevidir. Ülkemiz Cumhuriyet ile başlayan ilk kuruluşunu bu ikinci kuruluşla tamamlamak zorundadır. İkinci kuruluşun esasını demokrasimizi güçlendirmek oluşturuyor. Birinci kurtuluşla Cumhuriyet'i kazandık. İkinci kurtuluşla imkanını oluşturduğumuz güçlü bir demokratik devleti inşa ederek kuruluş sürecimizi tamamlayacağız. İşte bu değişiklik Türkiye'nin demokrasisini güçlendirerek ve kalıcı hale getirerek kuruluş sürecini tamamlamak için bir reform başlatmak anlamını taşıyor.

3) Anayasa değişikliğinin tek adam yönetimi getireceği iddiaları için ne dersiniz, hangi denge ve denetleme mekanizmaları var?

Demokratik başkanlık sistemleri siyasi açıdan tek kişilik hükümettir. Teknik açıdan ekip hükümetidir. Tek kişilik hükümet olmasının sebebi başkan adaylarından birinin halk tarafından seçilmesiyle hükümetin kurulmasıdır. Tek adam rejimleri ise otoriter ve totaliter sistemlerde iktidarın adıdır. Hükümet modeli ile tek adam rejimi kurulmasının bir ilişkisi yoktur.

Hitler parlamenter hükümet modelinde, Stalin parti-devlet yönetiminde, Pinochet başkanlık hükümet modelinde tek adam rejimi kurdu.

Tek adam rejimleri baskı, darbe ve iç savaşla kurulur. Demokratik sistem ve işleyiş içinde hele belli bir hukuk sistematığına dayanarak tek adam rejimi çıkacağını iddia etmek ya bilgisizlik ya da yalan siyasetiyle açıklanabilir.

Cumhurbaşkanı hükümet modeli hem meclis hem de yargının denetimine açık bir modeldir. Meclis; meclis araştırması, genel görüşme, yazılı soru, meclis soruşturması ve daha da önemlisi kanun yapma tekeline eline alarak yasama denetimi yollarıyla hükümet üzerinde son derece etkili bir konuma geliyor. Seçimlerin birlikte yenilenmesinde cumhurbaşkanının teklif ettiği bütçe ve kesin hesap kanunlarında meclis hükümete üstündür. Yine hükümetin OHAL ilanında, hükümetin OHAL'de çıkardığı kararnamele bakımdan mevcut sisteme göre meclisin üstünlüğü artırılıyor. Yargı, Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve idare mahkemeleri aracılığıyla hükümetin kararnamelelerini, yönetmeliklerini ve bireysel/ tekil tüm idari işlemlerini denetime tabi tutuyor. Mevcut sistem otoriterleşme eğilimlerine daha müsaittir. Önerilen model tam tersine bu eğilimleri ortaya çıkaracak sistem sorunlarının tamamını çözüyor.

4) Bu değişikliğin bölünmeyi getireceği sıklıkla dile getiriliyor. Değişiklikte böyle bir tehlike mevcut mu?

Anayasa değişikliği devletin üniter yapısı içinde demokratik başkanlık hükümet modeli önermektedir. Hükümet modelleriyle devletin yapısı arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Dünyada demokratik sisteme sahip 59 başkanlık hükümet modelinin 44'ü üniter devlet yapısına sahiptir. Sadece kalan 15'i federal devlettir. Yine demokratik sisteme sahip 76 parlamenter hükümet modelinin 48'i üniter, 28'i federal devlettir. Görüldüğü gibi başkanlık hükümetlerinde federal yapı yüzde 25 iken parlamenter hükümetlerde federal yapı yüzde 37 oranındadır. Bir ülkenin üniter ya da federal yapıya sahip olması kendi siyasal tarihiyle siyasal tecrübesini nasıl oluşturduğuyla ilgilidir.

Türkiye'nin siyasal tarihindeki yönelimler ve Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra tercih edilen devlet yapısı üniterlik esaslıdır. Ayrıca anayasa değişikliğinde anayasanın üniterliği güvence altına alan koruyucu düzenlemelerinde bir değişiklik yoktur. Öte yandan yerel yönetimler ancak kanunla kurulabilir, cumhurbaşkanı kararnamesiyle böyle bir yetki kullanılması mümkün değildir. Daha da önemlisi meclis siyasi özerkliği olan bir bölgesel yönetimi kanun çıkararak dahi kabul edemez. Yürürlükteki anayasal hükümler buna kesin olarak engeldir.

5) Cumhurbaşkanının yurt dışına çıktığı dönemlerde yerine vekalet edecek ismin atanmış olması ne gibi sakıncalar ortaya çıkarır?

Cumhurbaşkanı yerine vekalet edecek yardımcının niçin seçilmiş sayılmadığı tartışılıyor. Seçilmiş sayılma, yardımcının makamın boşalması halinde başkanın yerine geçmesi yani başkan olarak yemin etmesi ve kalan süreyi tamamlama yetkisinin olmasıyla ilgilidir. ABD'de bu model tercih edilmiştir. Bu nedenle seçilmiş sayılma gibi bir meşruiyete ihtiyaç vardır. Oysa anayasa değişikliğinde makamın boşalması halinde vekil yardımcının cumhurbaşkanının yerine geçmesi yani cumhurbaşkanı olarak yemin etmesi ve kalan süreyi tamamlama yetkisi yoktur. Sadece 45 gün içinde yeni cumhurbaşkanı seçilinceye kadar vekillik yaparak devletin rutin işlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Yani işgüder yeni terimle "vekil hükümet" görevi söz konusudur.

Aynı durum cumhurbaşkanı yurt dışına çıktığında veya hastalık hali gibi geçici olarak makamın boşaldığı durumlarda da söz konusudur.

Parlamentar hükümet geleneğinde olduğu gibi cumhurbaşkanlığı hükümet modelinde de vekalet edenler devletin devamlılığı ilkesi gereğince sadece rutin konularda karar verirler ve bu konular teknik konulardır. Siyasi karar alınması gereken durumlarda siyasi sorumluluğu olan asilin karar alması beklenir. Aksi durumda vekil hükümet, vekalet görevini kötüye kullanmış sayılır. Kötüye kullanımın derecesine göre sistemde var olan hukuki ve cezai sorumluluklar devreye girer.

6) Yeni sistemde cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu hakkında neler söylenebilir?

Demokratik başkanlık sistemlerinde başkanın cezai sorumluluğu meclis üzerinden başlatılan bir soruşturma ile devreye sokulur. Bu aynı zamanda bir denge ve denetleme mekanizmasıdır. Mevcut sistemde cumhurbaşkanının fiilen cezai sorumluluğu yoktur. Çünkü sadece vatana ihanet suçundan ve meclis üye sayısının 3/4 oyuyla yüce divana gönderilebilen bir cumhurbaşkanı ceza kanununda vatana ihanet suçu olmadığı için aslında asla suçlanamaz.

Anayasa değişikliğinde cumhurbaşkanı "herhangi bir suç" ile suçlanabilir. Ayrıca meclis, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla soruşturma talep edebilir. 3/5 oranıyla soruşturma açabilir. 2/3 oranıyla da yüce divana sevk edebilir. Hakkında soruşturma açılan cumhurbaşkanı seçimlerin yenilenmesi kararı veremez, Yüce Divan'da cumhurbaşkanı seçilmeye engel olan bir suçla mahkum edilirse cumhurbaşkanlığı düşer. Yüce

Divan'da yargılama süresi üç ay ve ihtiyaç olursa tek bir uzatma ile en fazla altı aydır.

7) Yargının cumhurbaşkanının denetimine gireceği doğru mu?

Demokratik sistemlerde devletin organlarının halkın iradesine dayanması zorunludur. Aksi durumda meşruiyet sorunu çıkar. Anayasa değişikliğinde devletin iki organı yani meclis ve hükümet doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Yani bu iki organ açısından doğrudan demokratik meşruiyet sağlanmaktadır. Buna çifte doğrudan meşruiyet ilkesi denir. Mevcut sistemde sadece meclis doğrudan halk tarafından seçildiği için "tekçi meşruiyet" vardır. Yine mevcut sistemde yargının idaresinde meşruiyet sorunu vardır. Oysa demokratik sistemlerde yargının demokratik meşruiyete dayanması için "yargının idaresiyle milletin iradesi arasında bağ kurmak" gerekir. Önerilen değişiklikte yargının idaresinden sorumlu HSK üye seçimi halkın doğrudan seçtiği organlara bırakılarak demokratik meşruiyet sorunu çözülmüştür. Diğer anlatımla HSK üyeleri halkın seçtiklerine seçtirilerek yargının idaresinde dolaylı demokratik meşruiyet sağlanmıştır. Önemle vurgulamak gerekir ki HSK bir mahkeme ya da yargı merci değildir. Yargılama faaliyeti yapan bir kurul değildir.

Yargı idaresi kuruludur. Bu kurula hakim ve savcıların seçilmesi, hakim atamak değildir. Sadece idarecilerin ağırlığının hakim ve savcılardan olması zorunluluğunun bir sonucudur. Buna göre yargının idaresiyle halkın iradesi arasında bağ kuran bir sistem yargı erkini bir başka erkin kontrolüne sokmaz. Tam tersine yargının millet adına yargılama yapması ve halkın demokratik yargısı olması ilkesini hayata geçirir. Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı yapısal değil fonksiyoneldir. Yani mahkemeler işini yaparken bağımsız ve tarafsız davranma yükümlülüğü altındadır. Sistem buna ilişkin güvencelere fazlasıyla sahiptir. Bu nedenle yargı idaresi kuruluna (HSK) halk adına üye seçmek demokratik meşruiyet ve siyasi hesap verme mekanizmasını sağlamak içindir. Yargılama faaliyetiyle hiçbir ilgisi yoktur.

8) Seçilme yaşının 18'e düşürülmesi yerinde bir değişiklik mi?

Demokrasilerde temsil sadece seçmenin temsili değildir. Sosyal kesimler, coğrafi üniteler, meslek grupları ve toplumun her türlü çeşitliliğinin temsildir. Kadınlar, engelliler, şehirliler, köylüler, işçiler ve işverenlerin özcesi her türlü kesimin eksiksiz temsil hakkına sahip olması gerçek bir demokrasinin gereğidir. Gençlerin temsil hakkının olduğu da tartışılmaz bir doğrudur. Nasıl ki kadınların temsil hakkını kabul edip başörtülüler veya başı açık olanların milletvekili olmasını yasaklayamazsanız aynı şekilde gençlerin temsil hakkını kabul edip temsil yaşını gençlik yaşından daha yüksek bir yaş olarak koyamazsınız. 18-25 yaş arasındaki milyonlarca gencin temsil hakkını yasaklamakla herhangi bir sosyal grubun örneğin engellilerin temsil hakkını yasaklamak öz olarak aynı şeydir. Temsil hakkının eksiksiz ve soyut olarak tanınması gerekir. Her hak için bu böyledir. Bir hakkın tanınması başka bir şeydir, onun nasıl uygulanacağı ve uygulama koşulları başka bir şeydir. Ekonomik olanakları dar diye bir grup insana seyahat özgürlüğünü yasaklayamazsınız. Ya da gücü yetmiyor diye bir grup insana işletme kurma hakkını yasaklayamazsınız.

Aynı şekilde daha çok genç veya eğitim görüyorlar diye ya da sosyal ve zihinsel olarak henüz olgunlaşmadılar iddiasıyla bir kısım gencin temsil hakkına karşı çıkamazsınız. Ayrıca bu tip tespitleri yetişkinlerin yapmasının gençler adına konuşmasının antidemokratik, üstenci ve faşizan bir yaklaşım olduğu da unutulmamalıdır. Yetişkinler bu konuda hadlerini bilmelidir. Temsil hakkı tanınan kesim gençliktir. O hakkı nasıl değerlendireceğine gençliğin kendisi karar verir. Hakkın hayata geçmesinin sosyal, ekonomik ve siyasal koşullarını oluşturmak ise yetişkinlerin görevidir.

9) Milletvekili sayısının 600'e çıkarılmasına neden ihtiyaç duyuldu?

Temsilde adaletin güçlendirilmesi seçmen ve milletvekilliği sayısı arasında denklik kurulmasıyla da ilgilidir. Türkiye'de 1960 Darbesi'nden önce nüfus esaslı milletvekilliği sayısı belirlendiğinden darbenin yapıldığı Mecliste 600'den fazla milletvekili vardı. 1980 Darbesi'nden önce Senato ve Meclisin seçilmiş üye sayısı 600'dü. 12 Eylül darbecileri milletvekili sayısını 400 ile sınırladılar. Daha sonra yetersizlik sebebiyle bu sayı

önce 450'ye sonra 550'ye çıkarıldı. Hem nüfus hem de seçmen sayısı iki katından fazla arttığı halde halen daha 1960 öncesi milletvekilliği sayısına ulaşabilmiş değiliz. Nüfus esaslı yani her 100 bin seçmene bir milletvekilinin düşmesi hesabına göre bakarsak yurt dışı-yurt içi toplam 85 milyonluk nüfusumuz için 850 milletvekilinin olması gerekir. Yani 600 sayısı dahi azdır. AB ortalamasında her 40 bin seçmene her 50 bin nüfusa bir milletvekili düşüyor.

Bizim sistemimizde her 103 bin seçmene her 149 bin nüfusa bir milletvekili düşüyor. Birçok ilimizde seçmen sayısı 103 binin altındadır. Buna rağmen demokratik temsil zorunluluğu sebebiyle milletvekilleri vardır. Ayrıca nüfusu kalabalık illerimizde bazı adaylar 100 bine yakın oy almasına rağmen milletvekili seçilemiyor. Bu orantısızlığın sayısal denkliliği mümkün olduğunca sağlayarak giderilmesi gerekir. Yine yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız seçim hakkına sahip olmasına rağmen seçilme yani temsil hakları yoktur. Bu da bir demokrasi eksikliğidir. Yurt dışı milletvekilliğinin getirilmesi gerekir. Tüm bunlar sebebiyle milletvekili sayısının artırılması isabetlidir ama sayı halen daha eksiktir.

10) Yeni sistemde cumhurbaşkanı istediği zaman meclisi feshedebilir mi?

Anayasa değişikliğinde fesih yetkisi yoktur. Fesih mevcut sistemde vardır. Fesih hukuken tek taraflı sonuç doğuran bir işlemdir. Ayrıca fesih bu yetkiyi kullanan iradeyi hukuken etkilemez. 7 Haziran'da oluşan Meclisten hükümet çıkmadığı için Sayın Cumhurbaşkanı seçimleri yenilenmesine karar verdi. 1 Kasım'da meclis seçimleri yapıldı. Cumhurbaşkanı seçimi yapılmadı. İşte iddia edildiği anlamda fesih yetkisi budur.

Önerilen sistemde seçimlerin birlikte yenilenmesi yetkisi vardır. Yani cumhurbaşkanı veya meclis karşı tarafın seçimlerinin yenilenmesine karar verirse kendisi de seçime gitmek zorundadır. Görüldüğü üzere hangi taraf seçim yenileme iradesini kullanırsa bu karar çift taraflı sonuç doğuracaktır. Dolayısıyla bu yetki fesih değildir. Öte yandan bir cumhurbaşkanı bu yetkiyi her dönem için sadece bir kere kullanabilir. Bir cumhurbaşkanı iki dönem görev yaptığında da bu yetki her dönem için bir kez olmak üzere en fazla iki kez kullanılır. Ayrıca her ne kadar konu hukuk açısından bir yetki gibi gözükse de cumhurbaşkanı bakımından bu karar siyasi bir yükümlülüktür. Çünkü cumhurbaşkanı ilk döneminde bu yetkiyi kullanırsa iki sonuç doğar: Birincisi kalan süresinden feragat eder ve dönemini tamamlamış sayılır. İkincisi yeniden seçime girmek zorunda olduğundan seçilmeme riskini göze almak zorunda kalır. Daha da önemlisi cumhurbaşkanı bu yetkiyi ikinci döneminde kullanırsa hem kalan süresinden feragat eder hem de bir daha aday olamaz.

Görüldüğü gibi seçimleri yenileme kararı ancak ülke bir siyasi kriz eşiğine geldiğinde veya siyasi kriz içine girdiğinde yahut meclis hükümet uyumsuzluğu katlanılmaz hale ulaştığı durumlarda kullanılacak bir demokratik imkandır. Sistemin, halkın önüne çıkılarak yenilenmesini sağlayan demokratik bir sübaptır. Bu nedenle bu kararı alacak cumhurbaşkanlığı bakımından siyasi olarak bu bir yetki değil fedakarlık gerektiren bir yükümlülüktür.

Yasal Uyarı: Yayınlanan köşe yazısı/haberin tüm hakları Turkuvaz Medya Grubu'na aittir. Kaynak gösterilse veya habere aktif link verilse dahi köşe yazısı/haberin tamamı ya da bir bölümü kesinlikle kullanılamaz.

Ayrıntılar için lütfen tıklayın.

YAZARIN ÖNCEKİ YAZILARI

Tüm Yazıları >

> Egemenlik savaşı ve Balyoz tahliyeleri (21.6.2014)

